

*dr Jarosław Poteraj*¹

Instytut Społeczno-Humanistyczny
Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży

Systemy emerytalne w Dominikanie i Haiti: bogactwo i bieda na jednej wyspie

WPROWADZENIE

Niniejszy artykuł stanowi część zamierzonej przez autora serii publikacji o systemach emerytalnych, funkcjonujących w wybranych państwach amerykańskich². Systemy te podlegają ciągłym zmianom, wynikającym przede wszystkim z przyczyn demograficznych, ale także ekonomicznych.

W państwach amerykańskich, które jako pierwsze podejmowały w ślad za prekursorskim Chile reformowanie swoich systemów emerytalnych, rozwiązania emerytalne nacechowane są indywidualizacją. Stąd duża różnorodność tych systemów i niewielka o nich wiedza, nawet w kręgach specjalistów. Publikacje przygotowywane przez autora powinny tę wiedzę wzbogacić i być przyczynkiem do dyskusji, prowadzącej do wyboru najlepszych rozwiązań systemowych.

Na wyspie Haiti w Wielkich Antylach położone są dwa zupełnie różne państwa – we wschodniej jej części, sprawiająca wrażenie bogactwa, Republika Dominikany, a w zachodniej, przygnębiające w swym ubóstwie, Haiti. Palmy, piaszczyste plaże ciągnące się kilometrami, genialnie błękitne morze – na pierwszy rzut oka Dominikana wydaje się prawdziwym rajem. Kilka milionów turystów odwiedza ten kraj każdego roku. Ale wspaniały krajobraz i luksusowe hotele mają zamaskować fakt, że Dominikana faktycznie należy do mniej zamożnych krajów Ameryki Łacińskiej, i to, że graniczy z Haiti, najbiedniejszym krajem w zachodnim świecie [Allmeling, 2013]. W Dominikanie produkt krajowy

¹ Adres korespondencyjny: Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży, Instytut Społeczno-Humanistyczny, ul. Akademicka 14, 18-400 Łomża, e-mail: poteraj@gmail.com.

² W chwili opracowywania niniejszego artykułu opublikowane w różnych wydawnictwach były artykuły o systemach emerytalnych w Argentynie [Poteraj, 2011], na Bahamach [Poteraj, 2012b] i w Boliwii [Poteraj, 2012a]. Przekazane do druku były natomiast artykuły o systemach emerytalnych w Brazylii i Chile.

brutto (PKB) na jednego mieszkańca (PPP) w roku 2012 szacowany był na 9800 USD [CIA, 2013a], a w sąsiednim Haiti na 1300 USD [CIA, 2013b]. W Dominikanie stopa bezrobocia wyniosła 14,7%, a w Haiti 40,6%. Przeciętna przewidywana długość życia przy urodzeniu ogółem wynosiła w Dominikanie 77,62 lat, a w Haiti 62,85 lat. W Dominikanie większość mieszkańców stanowili Mulaci, których było 73% w populacji, a resztę biali (16%) i Murzyni (11%), zaś na Haiti zdecydowaną większość mieszkańców stanowili Murzyni, których było 95% w populacji, a resztę Mulaci i biali (łącznie 5%). W Dominikanie językiem urzędowym jest hiszpański, a w Haiti francuski i kreolski haitański (*kreyòlayisyen*)³. W zakresie wyznaniowym w obydwu krajach dominujący jest katolicyzm, jednak w przypadku Haiti, mimo formalnej przynależności do chrześcijaństwa, prawie połowa populacji praktykuje *voodoo*. Przedstawione zróżnicowanie w zakresie ogólnych informacji o badanych krajach daje wyobrażenie o stopniu zróżnicowania pomiędzy tymi bardzo bliskimi geograficznie państwami. Zróżnicowanie w sferze gospodarki i demografii stanowi tło dla oczekiwanego przez badacza systemów emerytalnych zróżnicowania jakości tych systemów. Stąd zainteresowanie autora analizą porównawczą systemów emerytalnych w Dominikanie i Haiti. Ponadto brakuje, w znanej autorowi literaturze, pozycji w języku polskim zajmujących się systemem emerytalnym w Dominikanie i Haiti⁴.

Celem badawczym pracy jest analiza porównawcza historycznych i aktualnych rozwiązań w systemach emerytalnych Dominikany i Haiti. Artykuł opracowano na podstawie pozycji literaturowych, w językach angielskim, hiszpańskim i francuskim oraz analizy zasobów Internetu, w tym stron internetowych rządów Dominikany i Haiti. Zastosowaną metodą badawczą była przede wszystkim metoda opisowa. Autor stawia hipotezę o przenoszeniu stanu jakości gospodarki w badanych krajach na jakość ich systemów emerytalnych.

Artykuł o systemach emerytalnych Dominikany i Haiti prezentowany jest w układzie: 1. Rozwój historyczny systemów emerytalnych, 2. Stan obecny systemów emerytalnych, 3. Podobieństwa i różnice oraz 4. Wyzwania i przewidywane zmiany w systemach emerytalnych.

ROZWÓJ HISTORYCZNY SYSTEMÓW EMERYTALNYCH

Dominikana

Pierwszym elementem zabezpieczenia społecznego w Dominikanie było powstanie w roku 1932 prawa dotyczącego ubezpieczenia wypadkowego [SSA, 2012, s. 107]. Regulacje emerytalne [SSA, 2012, s. 104] w Dominikanie pojawi-

³ Język ten w roku 1961 stał się drugim językiem urzędowym.

⁴ Opracowanie Krzysztofa Kolodziejczyka z roku 2004, mimo zachęcającego tytułu, bazuje na przykładach Chile i Argentyny, a odniesienia do dominikańskiego systemu mają w tej książce charakter szczytkowy, przy całkowitym braku zainteresowania sytuacją w Haiti [Kolodziejczyk, 2004].

ły się w roku 1947 (*Ley No. 1896*), kiedy to ustanowiono także Dominikański Instytut Zabezpieczenia Społecznego (*Instituto Dominicano de Seguridad Social*, IDSS). Na podstawie tej regulacji pełna emerytura wypłacana była w wieku 60 lat [Palacios, 2003, s. 8], przy minimum 800 tygodniach (czyli ponad 15 latach) opłacania składek emerytalnych. Niższe emerytury wypłacane były pracownikom, którzy mogli wykazać pomiędzy 400 i 799 tygodniami opłacania składek. Minimalna wypłacana emerytura zależała od czasu uczestnictwa w systemie, a maksymalna stanowiła 70% zarobków. Formuła naliczania emerytur uwzględniała 40% średnich zarobków w ciągu ostatnich 2 lat przed przejściem na emeryturę oraz dodatkowo 2% tych zarobków za każde 100 tygodni składkowych przekraczających 800 tygodni uczestnictwa w systemie. Przyznane emerytury nie były waloryzowane. Składki emerytalne wynosiły 12,5% wynagrodzeń, z czego 7,5% płacił pracodawca, a po 2,5% pracownik i rząd.

W roku 1981 wprowadzono nowy schemat emerytalny dla urzędników publicznych, prowadzony przez Fundusz Emerytalny Pracowników Publicznych (*Fondo de Jubilaciones y Pensiones de los Empleados Publicos*, FJPEP) [Palacios, 2003, s. 10–11]. W schemacie tym pracownik z 20 latami służby publicznej mógł przejść na emeryturę w wieku 60 lat. Emerytura wyliczana była na podstawie średniego wynagrodzenia z ostatnich trzech lat zatrudnienia, po 3% za każdy rok służby, przy maksymalnej stopie zastąpienia na poziomie 80%. Pracownik, który osiągnął 30 lat służby, mógł przejść na emeryturę w dowolnym wieku, bez kary. Formuła obliczania emerytury miała małe znaczenie, ponieważ większość emerytów otrzymywała z tego schematu minimalną emeryturę. Przyczyną tego stanu było to, że w Dominikanie zmiana administracji rządowej związana była prawie zawsze ze zmianą ponad połowy kadry urzędniczej. Schemat funkcjonował w formule *pay-as-you-go*, przy czym składka opłacana była wyłącznie przez pracownika w wysokości 4% wynagrodzenia. Dotacja budżetowa uzupełniała wszelkie braki środków w schemacie. W roku 1982 wprowadzono osobny schemat dla wojska i policji, zarządzany przez Instytut Zabezpieczenia Społecznego Sił Zbrojnych i Policji Państwowej (*Instituto de Seguridad Social de las Fuerzas Armadas y la Policia Nacional*, ISSFAPOL) [Palacios, 2003, s. 11]. Schemat funkcjonował na bazie formuły *pay-as-you-go*, ze składką na poziomie 6% wynagrodzenia, opłacaną w całości przez pracownika.

W roku 1997 Minister Edukacji zezwolił na tworzenie dobrowolnych funduszy emerytalnych dla pracowników oświaty [Palacios, 2003, s. 11].

Z początkiem roku 2001 minimalna emerytura z IDSS została określona na poziomie 1500 DOP⁵ [Blondet, 2002]. W tym samym roku przeciętne emerytury z FJPEP wynosiły 2500 DOP, chociaż przy dużym zróżnicowaniu i wartości

⁵ Skrót od nazwy *peso dominicano* według standardu ISO 4217. 29 sierpnia 2013 roku za 1 EUR płacono 56,7462 DOP [BLOOMBERG, 2013, ([http](http://))], a w Polsce 28 sierpnia 2013 roku 1 DOP było warte 0,0742 PLN [NBP, 2013, ([http](http://))].

mediany na poziomie 1400 DOP [Palacios, 2003, s. 10]. W roku 2001 w ramach emerytur wypłacanych przez IDSS aż 97% stanowiły emerytury minimalne, których wartość stanowiła wówczas około 60% minimalnego wynagrodzenia, a relacja liczby emerytów do liczby osób płacących składki emerytalne wynosiła w IDSS 1:17 [Palacios, 2003, s. 9]. W maju 2001 roku miała miejsce zmiana prawa dotyczącego zabezpieczenia społecznego [Ley No. 87-01, 2001], wdrażana w kilku fazach. Przewidziano następujące reguły zmiany [Palacios, 2003, s. 15]:

- pracownicy sektora prywatnego, zwolnieni dotąd z uczestnictwa w IDSS z powodu niskiego pułapu dochodów, mieli dołączyć do systemu składkowego w lutym 2003 roku,
- dotychczasowi pracownicy sektora publicznego mieli swobodę wyboru co do przynależności do systemu składkowego, a tylko osoby nowo zatrudniane w tym sektorze zostały zobowiązane do przystąpienia do systemu składkowego od lutego 2003 roku,
- dotychczasowi członkowie systemu IDSS powyżej 45. roku życia zostali zwolnieni z obowiązku przyłączenia do systemu składkowego, ale osoby poniżej 45. roku życia zostały zobligowane do przyłączenia do systemu składkowego od lutego 2003 roku,
- osoby pracujące dotąd nieformalnie z dochodami poniżej wynagrodzenia minimalnego zostały zwolnione z uczestnictwa w systemie składkowym, a osiągające dochody powyżej wynagrodzenia minimalnego miały dołączyć do składkowego systemu subsydiowanego przez rząd w sierpniu 2004 roku,
- specjaliści pracujący na własny rachunek, mieli dołączyć do składkowego systemu subsydiowanego przez rząd w sierpniu 2005 roku.

Nowe rozwiązanie, nazywane „systemem składkowym” i wzorowane na modelu chilijskim, przewidywało funkcjonowanie systemu typu *defined contribution* (DC) ze składkami inwestowanymi na rynkach finansowych. Składkami, gromadzonymi na Indywidualnych Kontach Oszczędnościowych (*Cuenta de Capitalización Individual*, CCI), miały zarządzać prywatne firmy (*Administradoras de Fondo de Pensiones*, AFP), które za zarządzanie miały pobierać z wpłacanej składki 0,5% wynagrodzenia jako opłatę administracyjną. Zobowiązania wobec uczestników wcześniej działających schematów miały być uregulowane przez emisję obligacji uznaniowych (*Bono de Reconocimiento*), ewidencjonowanych na CCI. W Dominikanie zastosowano także unikalne rozwiązanie, polegające na tym, że część składki na ubezpieczenie emerytalne (1% wynagrodzenia) była przekazywana AFP, które były zobowiązane wykupić za to w zakładach ubezpieczeń ubezpieczenie rentowe i rodzinne dla uczestnika funduszu emerytalnego. Utworzono także Fundusz Solidarności (*Fondo de Solidaridad*), na który miało trafiać z płaconej składki 0,4% wynagrodzenia, z przeznaczeniem na dofinansowywanie brakujących środków do wypłacania emerytur minimalnych. Do nadzoru skuteczności wdrażania nowego rozwiązania powołano Krajową Radę ds. Zabezpieczenia Społecznego (*Consejo Nacional de Seguridad*

Social, CNSS) [CNSS, 2013], a do nadzoru funduszy emerytalnych – Nadzór Emerytalny (*Superintendencia de Pensiones*, SIPEN) [SIPEN, 2013], finansowany przez przekazywanie 0,1% wynagrodzenia z pobieranej od uczestników składki emerytalnej. Ponadto przy prezydencie powołano do życia unikalną instytucję – Dyрекcję Informacji i Ochrony Uczestników (*Dirección de Información y Defensa de los Afiliados*, DIDA) [DIDA, 2013], której zadaniem stało się gromadzenie bazy wiedzy o systemie emerytalnym i ochrona interesów uczestników systemu emerytalnego. Powołano także do życia tzw. Zasób Zabezpieczenia Społecznego (*Tesorería de la Seguridad Social*, TSS) [TSS], w którym zapewniono pełny dostęp do informacji publicznej z zakresu spraw emerytalnych.

W zakresie wypłat emerytur przewidywano, że wiek emerytalny wynosi 60 lat, ale istnieje możliwość przejścia na emeryturę w wieku 55 lat, jeżeli zasoby zgromadzone na indywidualnym rachunku emerytalnym wystarczają na wypłacanie emerytury w wysokości 150% emerytury minimalnej. Ponadto przewidziano możliwość przechodzenia na wcześniejszą emeryturę wypłacaną na poziomie emerytury minimalnej w wieku od 57 lat w przypadku osób, które utraciły pracę, a mogły się wykazać co najmniej 300 miesiącami opłacania składek emerytalnych. Przewidziano trzy rodzaje emerytur minimalnych: bezskładkową, składkową subsydiowaną i składkową.

Minimalna emerytura bezskładkowa finansowana w całości ze środków budżetowych, w wysokości 60% minimalnego wynagrodzenia w sektorze publicznym, przysługiwała osobom, które ukończyły 60 lat i w teście dochodowości nie przekroczyły wartości 50% minimalnego wynagrodzenia w gospodarce, a waloryzowana była indeksem wzrostu cen.

Minimalna emerytura składkowa subsydiowana, finansowana ze składek osób samozatrudniających się i dopłat budżetowych, w wysokości 70% minimalnego wynagrodzenia w sektorze prywatnym, przysługiwała osobom samozatrudniającym się, które ukończyły 65 lat i opłacały składki przez co najmniej 25 lat, a waloryzowana była indeksem wzrostu cen.

Minimalna emerytura składkowa, finansowana ze środków zgromadzonych w Funduszu Solidarności⁶, gdzie, oprócz 0,4% wynagrodzeń od wszystkich uczestników, trafiały także składki z AFP zainteresowanej osoby, w wysokości równowartości minimalnego wynagrodzenia w gospodarce, przysługiwała osobom, które ukończyły 60 lat i opłacały składki emerytalne przez co najmniej 30 lat, a jej waloryzacja następowała wraz ze zmianami wartości minimalnego wynagrodzenia w gospodarce.

Sama regulacja weszła w życie z dniem 1 sierpnia 2001 roku. Wprowadzenie przynależności do systemu składkowego rozpoczęto w lutym 2003 roku. Ponadto 26 lutego 2003 roku Międzyamerykański Bank Rozwoju zaaprobował

⁶ W praktyce środki zgromadzone w Funduszu Solidarności okazywały się w kolejnych latach niewystarczające na wypłacanie minimalnych emerytur składkowych.

pożyczkę przeznaczoną na techniczne wsparcie reformy systemu emerytalnego w Dominikanie [IDB approves \$5 million..., 2003, (http)]. Formalna umowa w tym zakresie została podpisana 25 marca 2003 roku. 1 czerwca 2003 roku w nowym systemie emerytalnym zarejestrowało się ponad 15 tys. przedsiębiorstw. Pierwsze składki zostały przekazane w lipcu 2003 roku [Dominican pension system..., 2003, (http)]. We wrześniu 2003 roku zarejestrowanych i działających na rynku było 9 AFP [Palacios, 2003, s. 24]. Wśród działających AFP było także obecne AFP założone przez bank państwowy *Banco de Reservas*, które to AFP, jak zakładano, miało spełniać dominującą rolę na rynku oraz zarządzać funduszem solidarności oraz dotowanym schematem dla osób samozatrudniających się. W październiku 2003 roku ogłoszono zasady inwestowania składek emerytalnych przez AFP. Nieskładkowy system emerytalny pomocy społecznej miał zacząć funkcjonować w sierpniu 2004 roku, a dotowany program składkowy dla osób samozatrudniających się (specjalistów) miał rozpocząć się w sierpniu 2005 roku. W roku 2007 system składkowy pokrywał w Dominikanie jedynie 21% populacji [Ayuso, Valero, 2009, s. 5], ale w roku 2010 w systemie emerytalnym uczestniczyło 55% osób aktywnych zawodowo [Dominican Republic's Pension..., 2011, (http)]. Według statystyk za rok 2011 w Dominikanie żyło 844 996 osób w wieku 65+ lat, 12% z tej grupy otrzymywało minimalną emeryturę, a 60% osób w wieku 60+ lat nie otrzymywało żadnej emerytury, zaś dla 25% tej grupy jedynym sposobem na przetrwanie było kontynuowanie pracy w wieku emerytalnym [Almonte, 2012, (http)]. 30 czerwca 2012 roku zasoby dominikańskich funduszy emerytalnych wynosiły 174 mld DOP [Dom. Rep. workers' pension..., 2012, (http)]⁷.

Haiti

Pierwszą haitańską regulacją prawną ze sfery zabezpieczenia społecznego był dekret z mocą ustawy z 17 maja 1943 roku, ustanawiający Fundusz Ubezpieczeń Społecznych [ONA, 2013]. W roku 1949 [Loi du 10 octobre 1949] powołany został natomiast do życia Haitański Instytut Ubezpieczeń Społecznych (*Institut d'Assurances Sociales d'Haiti*, IDASH) [Rajput, 2012, s. 233]. Pierwszym realnym elementem zabezpieczenia społecznego na terytorium Haiti było powstałe w roku 1951 [Loi organique 12 septembre 1951] ubezpieczenie wypadkowe [SSA, 2012, s. 127]. Regulacje emerytalne na Haiti [SSA, 2012, s. 127] pojawiły się dopiero w roku 1965 [Décret du 8 novembre 1965]. Po nowelizacji tego prawa, z dniem 28 sierpnia 1967 roku [Loi du 28 août 1967] zarządzanie sprawami emerytalnymi rozpoczęła nowo powołana instytucja – Urząd Krajowego Ubezpieczenia Emerytalnego (*Office National d'Assurance Vieillesse*, ONA) [ONA, 2013], natomiast obszarami innych elementów zabezpieczenia

⁷ Wbrew tytułowi źródłowego artykułu była to równowartość ponad 4 mld USD, a nie 43 mld USD.

społecznego zaczęło się zajmować Biuro Ubezpieczeń Wypadkowych Pracowników, Chorób i Macierzyństwa (*Office d'Assurance Accidents du Travail, Maladie et Maternité*, OFATMA) [OFATMA, 2013], które zastąpiły IDASH [Rajput, 2012, s. 233]. W roku 1968 powstały przepisy wykonawcze do prawa emerytalnego z roku 1965. W roku 1971 [*Loi du 25 août 1971*] w ramach ONA utworzono specjalny Rejestr Oszczędności i Wydatków (*Comptoir d'Epargne et de Prêts*). W roku 1983 utworzono wspólną Radę do Zarządzania Organizmami Zabezpieczenia Społecznego (*Conseil d'Administration des Organismes de Securite Sociale*, CAOSS), nadzorującą działania ONA, OFATMA i dwóch innych bezskładkowych programów zabezpieczenia społecznego [*Loi du 4 novembre 1983*].

W połowie lat 90. XX wieku władze publiczne zaprzestały opłacania składek do schematu dla urzędników publicznych [Rajput, 2012, s. 231]. Od tej pory składki w tym schemacie opłacają jedynie pracownicy.

W roku 2001 aktywa funduszy emerytalnych wynosiły 506 mln HTG⁸ [WTO, 2003, s. 73]. Z kwoty tej oszczędności emerytalne i programy związane z oszczędnościami emerytalnymi dla pracowników instytucji rządowych stanowiły około 450 mln HTG. Pozostałe schematy emerytalne obejmowały pracowników banków oraz funduszy emerytalnych oraz pracowników firm naftowych i prywatnych przedsiębiorstw przemysłowych.

W roku 2007 średnie miesięczne wpływy schematu dla urzędników publicznych wynosiły 40 mln HTG, a wydatki 37 mln HTG, co oznaczało nadwyżkę około 36 mln HTG w skali roku [Rajput, 2012, s. 232]. W opracowaniu z roku 2007 [Jadotte, 2007, s. 32] pojawia się stwierdzenie, że haitański państwowy system emerytalny w praktyce nie funkcjonuje. W kraju tym rozdawnictwo żywności, która na ogół w innych krajach nie jest dobrem publicznym, stało się codziennym substytutem niewydolnych rozwiązań w sferze zabezpieczenia społecznego, w tym systemu emerytalnego. W roku 2007 około 11 500 osób otrzymywało emerytury ze schematu dla sektora publicznego, co oznaczało współczynnik zależności systemowej w tym schemacie na poziomie 4,35 [Rajput, 2012, s. 231]. Wskaźnik pokrycia populacji w powszechnym systemie emerytalnym w tym samym roku był na bardzo niskim poziomie: tylko 234 000 osób było aktywnymi uczestnikami, reprezentując 2,8% populacji, 8,6% siły roboczej, 12,1% siły roboczej zatrudnionej w sektorze formalnym, a 12,4% siły roboczej zatrudnionej w sektorze formalnym nieobjętej przez schemat sektora publicznego. Liczba beneficjentów wynosiła 12 000 [Rajput, 2012, s. 233 i 234].

7 lutego 2012 roku pojawiła się propozycja utworzenia odrębnego schematu emerytalnego dla zatrudnionych w rolnictwie [Marzouk, 2012].

⁸ Skrót od nazwy *gourde* według standardu ISO 4217. 29 sierpnia 2013 roku za 1 EUR płacono 58,734 HTG [BLOOMBERG, 2013, ([http](http://))], a w Polsce 28 sierpnia 2013 roku 1 HTG było warte 0,0734 PLN [NBP, 2013, ([http](http://))].

STAN OBECNY SYSTEMÓW EMERYTALNYCH NA 1 SIERPNIĄ 2013 ROKU

Dominikana

Dominikański system emerytalny składa się z trzech filarów: 1) systemu emerytalnego pomocy społecznej, 2) obowiązkowych indywidualnych kont emerytalnych oraz 3) dobrowolnych oszczędności emerytalnych. Wycofywany obecnie stary system ubezpieczeń społecznych, typu *pay-as-you-go*, dotyczy emerytów, którzy zaczęli otrzymywać emeryturę przed czerwcem 2003 roku i pracowników sektora publicznego, którzy nie zdecydowali się przystąpić do systemu indywidualnych kont emerytalnych. Prawnie przewidziane subsydiowanie indywidualnych kont emerytalnych dla osób samozatrudniających się, nie zostało jak dotąd wdrożone. Bezskładkowy schemat emerytalny Sekretariatu Stanu ds. Zdrowia Publicznego i Opieki Społecznej (*Secretaria de Estado de Salud Publica y Asistencia Social*, SESPAS), skierowany do ubogich osób starszych [Palacios, 2003, s. 12], należy traktować jako element pomocy społecznej.

Systemem emerytalnym pomocy społecznej objęte są osoby niepełnosprawne, potrzebujące, bezrobotne i pracujące na własny rachunek, o dochodach poniżej ustawowej płacy minimalnej. Minimalna miesięczna płaca dla pracowników sektora prywatnego wynosi od 6035 DOP do 9905 DOP, w zależności od rodzaju i wielkości firmy, zaś minimalne miesięczne wynagrodzenie dla pracowników sektora publicznego wynosi 5117,50 DOP. System finansowany jest w całości ze środków budżetowych. Wiek emerytalny wynosi 60 lat, a prawo do świadczenia związane jest z przeprowadzeniem testu dochodowości. Świadczenia emerytalne są na poziomie 60% minimalnego wynagrodzenia w sektorze publicznym, które wynosiło 5117,50 DOP. Dodatkowe świadczenie jest wypłacane na Boże Narodzenie. Przyznane świadczenia są waloryzowane indeksem wzrostu cen konsumenckich (CPI). Systemem zarządza Krajowa Rada ds. Zabezpieczenia Społecznego (CNSS).

Schemat **obowiązkowych indywidualnych kont emerytalnych** obejmuje obowiązkowo pracowników sektora prywatnego i pracodawców. Dobrowolne uczestnictwo w tym schemacie dotyczy obywateli Dominikany mieszkających za granicą, wszystkich pracowników sektora publicznego i pracowników sektora prywatnego, którzy w roku 2003 mieli ukończone 45 lat. Schemat nie obejmuje osób samozatrudniających się, które nie zatrudniają pracowników. Składki opłacane są w przedziale dochodów pomiędzy ustawową płacą minimalną⁹ a 20-krotnością tej wielkości. Składka ubezpieczeniowa wynosi 9,97% wynagrodzenia, z czego pracownik płaci 2,87%, a pracodawca 7,10%. Składki pracodawcy są traktowane jako koszty uzyskania przychodów i są odliczane od podstawy podatku dochodowego. Składka dystrybuowana jest następująco: 8,0% jest kierowane do indywidualnego konta emerytalnego, 1,0% przeznaczone jest na ubez-

⁹ Do celu obliczania składki emerytalnej przyjmuje się wartość minimalnego wynagrodzenia na poziomie 7583 DOP.

pieczenie rentowe i rodzinne, 0,5% jako opłata administracyjna trafia do firmy zarządzającej funduszem emerytalnym, 0,4% na fundusz solidarności, a 0,07% zasila Nadzór Emerytalny, z przeznaczeniem na pokrycie jego kosztów operacyjnych. Indywidualne konta emerytalne są zarządzane przez prywatne firmy (AFP), które oprócz inwestowania środków wykupują w firmach ubezpieczeniowych polisy ubezpieczenia rentowego i rodzinnego. W systemie funkcjonuje gwarantowana przez budżet emerytura minimalna, poza tym rząd częściowo finansuje dotowane obowiązkowe indywidualne konta emerytalne oraz wartość naliczonych świadczeń emerytalnych dla tych, którzy opłacali składki w ramach systemu ubezpieczeń społecznych. Wiek emerytalny wynosi 60 lat dla obydwu płci, przy co najmniej 30 latach opłacania składek. Emeryci mają obowiązek zaprzestania działalności zarobkowej. Wcześniejsza emerytura jest możliwa w wieku od 55 lat, pod warunkiem posiadania na indywidualnym rachunku zasobów wystarczających do wypłacania emerytury minimalnej. W przypadku osób bezrobotnych mogą one przechodzić na emeryturę od 57. roku życia pod warunkiem opłacania składek przez co najmniej 25 lat. Gwarantowana emerytura minimalna jest wypłacana osobom, które ukończyły 60 lat i, opłacając składki przez co najmniej 30 lat, nie zgromadziły wystarczających zasobów do sfinansowania emerytury na poziomie ustalonym jako minimalny. Emerytura minimalna określona jest na poziomie minimalnego wynagrodzenia w sektorze prywatnym, czyli 6035 DOP. Emerytury nie są wypłacane za granicę. Emerytura oparta jest na wartości zgromadzonego kapitału wraz z odsetkami, który może być wykorzystany do zakupu waloryzowanych indeksem wzrostu cen annuitetów lub do finansowania zaprogramowanych wypłat. Wartość wcześniejszej emerytury nie może być wyższa od wysokości ostatniego wynagrodzenia. Świadczenia minimalne są waloryzowane zgodnie ze zmianami poziomu minimalnego wynagrodzenia w sektorze publicznym, które wynosiło 5117,50 DOP. Nadzór nad schematem sprawuje Nadzór Emerytalny (SIPEN).

Dobrowolne oszczędności emerytalne przyjmują różne formy i są tworzone indywidualnie lub zbiorowo. Najbardziej znane zbiorowe rozwiązania w tym zakresie to schematy emerytalne dla nauczycieli.

Haiti

Haitański system emerytalny składa się z jednego filara, który funkcjonuje jako system ubezpieczenia społecznego typu *pay-as-you-go* w formule *defined benefit* (DB). Osobne rozwiązania przewidziane są dla pracowników sektora prywatnego i sektora publicznego.

W przypadku **sektora prywatnego** system obejmuje obowiązkowo jedynie pracowników sektora prywatnego w przemyśle, handlu i rolnictwie. Możliwe jest także dobrowolne uczestnictwo w systemie. Wykluczenia formalne dotyczą: nieodpłatnej pracy rodziny, pracy na własny rachunek, członków wspólnot religijnych i dyplomatów zagranicznych.

Składki na ubezpieczenie emerytalne wynoszą 12% wynagrodzeń, z czego po 6% płacą pracodawca i pracownik. Uzupełniającą rolę pełni dotacja budżetowa, wpłacana, gdy wystąpi taka potrzeba. Wiek emerytalny dla otrzymywania pełnej **emerytury** wynosi 55 lat, przy co najmniej 20 latach opłacania składek emerytalnych. Przewidziane jest także wypłacanie obniżonego **świadczenia emerytalnego** dla osób, które ukończyły 55 lat i mają co najmniej 10 lat opłacania składek. Pełna emerytura wynosi 33,3% przeciętnych miesięcznych zarobków osoby ubezpieczonej z ostatnich 10 lat przed przejściem na emeryturę. Przeciętne zarobki nie są waloryzowane wskaźnikiem inflacji. Przyznane świadczenia podlegają uznaniowej waloryzacji na podstawie wydawanej *ad hoc* decyzji administracyjnej. Przy uzyskaniu prawa do świadczenia emerytalnego wypłacana jest jedynie wartość wpłaconych składek, bez odsetek. Obsługą emerytur i świadczeń emerytalnych zajmuje się Urząd Krajowego Ubezpieczenia Emerytalnego (ONA).

Specjalny schemat przewidziany jest dla pracowników **sektora publicznego** [Rajput, 2012, s. 231–232]. Schemat zarządzany jest przez Dyrektoriat w Ministerstwie Finansów i obejmuje urzędników administracji centralnej, lekarzy i pielęgniarki, nauczycieli na wszystkich szczeblach edukacji publicznej, policję i sądownictwo. Schemat obejmuje również osobne plany emerytalne dla członków parlamentu i sił zbrojnych. Urzędnicy lokalni nie mają żadnych rozwiązań emerytalnych. Składki wynoszą 8% wynagrodzenia zasadniczego i opłacane są przez pracowników. Schemat obejmuje około 50 000 osób. Nadwyżki zasobów schematu są lokowane w Banku Republiki Haiti (*Banque de la République d'Haïti*, BRH). Wiek emerytalny w schemacie wynosi 55 lat, a wysokość miesięcznego świadczenia uzależniona jest od stażu pracy:

- do 25 lat – zwrot składek,
- 25–29 lat – 60% najwyższego wynagrodzenia, ale nie więcej niż 15 000 HTG,
- 30–39 lat – 60% najwyższego wynagrodzenia, ale nie więcej niż 25 000 HTG,
- od 40 lat – 100% najwyższego wynagrodzenia, ale nie więcej niż 30 000 HTG¹⁰.

W warunkach haitańskich świadczenia te traktowane są jako bardzo hojne, ale nie podlegają waloryzacji.

PODOBIEŃSTWA I RÓŻNICE

Podobieństwa

Wymiar podobieństw w zakresie przyjętych rozwiązań emerytalnych ogranicza się do stwierdzenia, że w obydwu państwach funkcjonują systemy emerytalne. Podobieństwem jest także brak zróżnicowania wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn oraz specjalne traktowanie służb mundurowych. Wszelkie inne elementy szczegółowe stanowią wymiar różnic.

¹⁰ Zwróćmy w tym miejscu uwagę na to, że ta maksymalna wartość to równowartość około 2200 PLN.

Różnice

Przyjęte w obydwu państwach rozwiązania emerytalne różnią się co najmniej następującymi elementami:

- odmienny rodzaj przyjętej w powszechnym schemacie metody zarządzania ryzykiem starości na etapie gromadzenia zasobów – metoda inwestycyjna w Dominikanie i metoda ubezpieczeniowa w Haiti,
- odmienny sposób ponoszenia ryzyka finansowania emerytur w schemacie powszechnym – system DC w Dominikanie i system DB w Haiti,
- różny poziom standardowego wieku emerytalnego – 60 lat w Dominikanie i 55 lat w Haiti,
- odejście od specjalnych rozwiązań dla urzędników publicznych w Dominikanie i istnienie specjalnego schematu dla sektora publicznego w Haiti,
- trzy filary emerytalne na Dominikanie i jeden filar w Haiti,
- bogactwo instytucjonalne i transparentność obsługi emerytur w Dominikanie przy ubóstwie i braku przejrzystości w Haiti.

WYZWANIA I PRZEWIDYWANE ZMIANY W SYSTEMACH EMERYTALNYCH

Dominikana

Najważniejszym wyzwaniem, przed którym stoi system emerytalny w Dominikanie jest racjonalne powiązanie istniejącego kapitałowego systemu emerytalnego z potrzebami gospodarki. Dobrym przykładem w tym zakresie jest żywa dyskusja o zasadności wykorzystania zasobów systemu emerytalnego w finansowanie budownictwa mieszkaniowego [*Developers ready...*, 2012, ([http](#)); *Pension Fund...*, 2012, ([http](#)); *Government announces...*, 2012, ([http](#))]. Rozwój rozwiązania kapitałowego był możliwy w kraju, który posiada silne rynki finansowe, z regulatorami w dziedzinie bankowości, ubezpieczeń, inwestycji i emerytur [*Doing Business in SD...*, 2013, ([http](#))].

Haiti

Najważniejszym wyzwaniem, przed którym stoi system emerytalny w Haiti, jest występująca w tym kraju, a niewyobrażalna w porównaniach międzynarodowych, bieda. Wielu mieszkańców tego kraju zjada jakkolwiek posiłek raz na dwa dni. W ocenie Międzynarodowego Funduszu Walutowego z roku 2008 [IMF, 2008] w przypadku planów emerytalnych w Haiti priorytetem jest przeprowadzenie aktuarialnej oceny wszystkich systemów o zdefiniowanym świadczeniu i przedstawienie podstawowych wymagań w zakresie zarządzania i przejrzystości. Duże znaczenie ma także wprowadzenie regulacji i struktur nadzorczych na rynku emerytalnym. Stan haitańskiego rynku emerytalnego dobrze ilustruje także stwierdzenie zawarte w tym raporcie, że „brak informacji o sekto-

rze ubezpieczeń i emerytalnym oznacza niemożność dokonania oceny ich znaczenia dla stabilności finansowej kraju”. W szczególności, program zabezpieczenia społecznego w Haiti (ONA) napotyka wiele wyzwań, w tym dotyczących: niewłaściwego zarządzania wewnętrznego, słabego nadzoru i nieodpowiedniego zarządzania aktywami. Ewenementem w tym obszarze było wykorzystywanie systemu emerytalnego do prania brudnych pieniędzy [BBC, 2008, (http)]. Zwraca się także uwagę na potrzebę wprowadzenia dobrowolnych zawodowych schematów emerytalnych, nieobecnych w haitańskiej rzeczywistości. Duże znaczenie dla mieszkańców Haiti ma wsparcie ze strony diaspory, od której przekazy stanowią około 30% PKB Haiti, ale wsparcie ze strony państwa jest minimalne. Według informacji przedstawianych przez ONA około 60% populacji nie ma żadnego wsparcia z zabezpieczenia społecznego, a najbardziej hojne świadczenia emerytalne nie przekraczają równowartości 42 dolarów miesięcznie [Ell, 2008]. Znacznie lepiej wygląda zarówno zarządzanie, jak i poziom świadczeń, w przypadku niszowego schematu dla funkcjonariuszy publicznych. W kraju, gdzie bogactwo mierzone wartością PKB należy do najniższych na świecie, trudno liczyć na powstanie kapitałowych rozwiązań emerytalnych. Fatalny stan gospodarki, z przekraczającym 40% bezrobociem, nie sprzyja rozwojowi stabilnych zawodowych planów emerytalnych. Wydaje się, że przyjęte w Haiti rozwiązania emerytalne, wykorzystujące metodę ubezpieczeniową w zarządzaniu ryzykiem starości, mogą w przyszłości ewoluować w stronę wykorzystywania metody zaopatrzeniowej.

PODSUMOWANIE

System emerytalny w Dominikanie wydaje się wykorzystywać doświadczenia innych krajów Ameryki Łacińskiej w rozwiązywaniu problemów związanych z finansowaniem potrzeb osób w zaawansowanym wieku. Przeprowadzona w roku 2001 zmiana legislacyjna i wdrażana na jej podstawie od roku 2003 reforma ma charakter kapitałowy, odnosząc się wprost do rozwiązań zastosowanych wcześniej w Chile. Jednocześnie pojawiły się w niej oryginalne dominikańskie rozwiązania, jak Fundusz Solidarności, Dyrekcja Informacji i Ochrony Uczestników oraz Zasób Zabezpieczenia Społecznego, świadczące o twórczym rozwoju wykorzystywanych doświadczeń innych krajów.

System emerytalny w Haiti stanowi kuriozalny w skali światowej przykład bałaganu w bałaganiarskim kraju. Jedynie niszowy schemat dla urzędników publicznych spełnia światowe standardy w zakresie jednofilarowego zabezpieczenia o charakterze składkowym, generując nawet pewne zasoby kapitałowe. Schemat powszechny, zarówno w wymiarze skali pokrycia, jak i wysokości świadczeń emerytalnych, zdecydowanie na niekorzyść odbiega od światowych standardów.

Jakość zarządzania zasobami tego schematu także pozostaje na niskim poziomie, szczególnie w zakresie transparentności, jak i organizacji. W kraju, gdzie bałagan i permanentny niedobór charakteryzuje całe życie gospodarcze, stan ten w skumulowany sposób przenoszony jest na funkcjonowanie systemu emerytalnego.

Reasumując należy stwierdzić, że w przedstawionym stanie rzeczy postawiona na wstępie hipoteza o przenoszeniu stanu jakości gospodarki w badanych krajach na jakość ich systemów emerytalnych uzyskała potwierdzenie.

LITERATURA

- Allmeling A., 2013, *Haiti and the Dominican Republic – one island, two worlds*, artykuł z 12 lutego 2013 r., www.dw.de/haiti-and-the-dominican-republic-one-island-two-worlds/a-16593022 (dostęp 31.08.2013).
- Almonte O.M., 2012, *Retirement in the Dominican Republic*, artykuł z 16 marca 2012 r., <http://eng.fundsamericas.com/opinion/columns/8761/Retirement-in-the-Dominican-Republic> (dostęp 31.08.2013).
- As Pension Fund tops US\$4.65B, sectors eager to dip into till, 2012, artykuł z 16 listopada 2012, www.dominicantoday.com/dr/economy/2012/11/16/45784/As-Pension-Fund-tops-US465B-sectors-eager-to-dip-into-till (dostęp 31.08.2013).
- Ayuso M., Valero D., 2009, *Can complementary pension plans take on the role of improving retirement pensions in developing nations? Case Study – The Dominican Republic*, www.ub.edu/jei/papers/AYUSO-VALERO.pdf.
- BBC, 2008, *Haiti state pension agency staff accused of money laundering*, BBC Monitoring International Reports artykuł z 11 października 2008 r. na podstawie: Radio Vision 2000, Port-au-Prince, in French 11.30 gmt 10 Oct 08, www.accessmylibrary.com/article-1G1-187223751/haiti-state-pension-agency.html (dostęp 31.08.2013).
- Blondet R., 2002, *Informe sobre reforma de seguridad social*, materiał niepublikowany (mimeo).
- BLOOMBERG, 2013, www.bloomberg.com/markets/currencies/currency-converter/ (dostęp 29.08.2013).
- CIA, 2013a, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/dr.html, (dostęp 29.08.2013).
- CIA, 2013b, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ha.html, (dostęp 29.08.2013).
- CNSS, 2013, www.cnss.gob.do/app/do/frontpage.aspx (dostęp 31.08.2013).
- Décretdu* 8 novembre 1965.
- Developers ready to dip into US\$4.5B pension fund, 2012, artykuł z 20 września 2012 r., www.dominicantoday.com/dr/economy/2012/9/20/45164/Developers-ready-to-dip-into-US45B-pension-fund (dostęp 31.08.2013).
- DIDA, 2013, www.presidencia.gob.do/direccion/direcci%C3%B3n-de-informaci%C3%B3n-y-defensa-de-los-afiliados-dida (dostęp 31.08.2013).

- Doing Business in SD: Business Climate in the Dominican Republic*, 2013, artykuł z 3 stycznia 2013 r., www.cometosantodomingo.com/app/en/negocios_hist.aspx (dostęp 31.08.2013).
- Dom. Rep. workers' pension fund tops US\$43.0B*, 2012, artykuł z 22 sierpnia 2012 r., <http://www.dominicantoday.com/dr/economy/2012/8/22/44825/Dom-Rep-workers-pension-fund-tops-US430B> (dostęp 31.08.2013).
- Dominican pension system registers 15,000 companies first day*, 2003, artykuł z 19 czerwca 2003 r., www.bnamericas.com/news/insurance/Dominican_pension_system_registers_15,000_companies_first_day (dostęp 31.08.2013).
- Dominican Republic's Pension Fund tops US\$3.4B*, 2011, artykuł z 23 maja 2011 r., www.dominicantoday.com/dr/economy/2011/5/23/39631/Dominican-Republics-Pension-Fund-tops-US34B (dostęp 31.08.2013).
- Ell D., 2008, *Haiti: The Benefits of a Weak State*, artykuł z 22 marca 2008 r., http://haitiaction.net/News/HIP/3_22_8/3_22_8.html (dostęp 30.08.2013).
- Government announces US\$1.0B dip into Pension Fund*, 2012, artykuł z 5 grudnia 2012 r., www.dominicantoday.com/dr/economy/2012/12/5/45981/Government-announces-US10B-dip-into-Pension-Fund (dostęp 31.08.2013).
- IDB approves \$5 million for pension reform in Dominican Republic: Technical support for new social security law to improve coverage*, 2003, artykuł z 26 lutego 2003 roku, www.iadb.org/en/news/news-releases/2003-02-26/idb-approves-5-million-for-pension-reform-in-dominican-republic,1421.html (dostęp 31.08.2013).
- IMF, 2008, *Haiti: Financial System Stability Assessment, including a Report on the Observance of Standards and Codes on Banking Supervision*, International Monetary Fund, IMF Country Report No. 08/112, March 2008, Washington, D.C.
- Jadotte E., 2007, *Characterization of inequality and poverty in the Republic of Haiti*, "Estudios Sociales", vol. 15, núm. 29, enero-junio.
- Kołodziejczyk K., 2004, *Systemy emerytalne w Ameryce Łacińskiej: Od repartycji do kapitalizacji*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Poznań.
- Ley No. 87-01 que crea *El Sistema Dominicano de Seguridad Social*, Promulgada el 9 de Mayo del 2001.
- Loi du 10 octobre 1949.*
- Loi du 25 août 1971.*
- Loi du 28 août 1967 créant l'Office National d'Assurance-Vieillesse.*
- Loi du 4 novembre 1983 portant organisation du Ministère des Affaires Sociales.*
- Loi organique 12 septembre 1951.*
- Marzouk S., 2012, *New bill proposes pensions for older farmers in Haiti*, artykuł z 2 marca 2012 r., www.helpage.org/newsroom/latest-news/new-bill-proposes-pensions-for-older-farmers-in-haiti/ (dostęp 31.08.2013).
- NBP, 2013, www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/kursyb.html (dostęp 29.08.2013).
- OFATMA, 2013, www.ofatma.gouv.ht/ (dostęp 31.08.2013).
- ONA, 2013a, www.ona.ht/ (dostęp 31.08.2013).
- ONA, 2013b, www.ona.ht/cadre-legal.html?start=1 (dostęp 31.08.2013).

- Palacios R.J., 2003, *Pension Reform in the Dominican Republic*, The World Bank, Social Protection Unit, Human Development Network, Social Protection Discussion Paper Series, No. 0326, Washington, D.C.
- Poteraj J., 2011, *Pension System in Argentina*, Academic Research Centre of Canada – Better Advanced Press, “Review of Economics & Finance” 2011, No. 5 – November 2011, Toronto, Canada.
- Poteraj J., 2012a, *System emerytalny w kraju biedy: przypadek Boliwii*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy. Kryzys finansów publicznych – przyczyny, implikacje, perspektywy spójności społeczno-ekonomicznej”, z. 30.
- Poteraj J., 2012b, *The Old Age Pension System in a Tax Haven: The Case of The Bahamas* [w:] *Annals of the University of Petroșani, Economics*, 12(1), 2012, Universitas Publishing House Universitatea din Petroșani, Petroșani, Romania.
- Rajput V.V., 2012, *Pension Reforms in Haiti: Retirement Savings Plan Along With a Credit Plan*, “The Proceedings of GREAT Day: 2012”.
- SIPEN, 2013, www.sipen.gov.do (dostęp 31.08.2013).
- SSA, 2012, *Social Security Programs Throughout the World: The Americas, 2011*, Social Security Administration, Office of Retirement and Disability Policy & Office of Research, Evaluation, and Statistics, SSA Publication No. 13-11804, Released: February 2012, Washington, DC.
- TSS, 2013, www.tss.gob.do/ (dostęp 31.08.2013).
- WTO, 2003, *Trade Policy Review: Haiti*, Report by the Secretariat, World Trade Organization, WT/TPR/S/99/Rev.1, 7 October 2003.

Streszczenie

Na wyspie Haiti w Wielkich Antylach położone są dwa zupełnie różne państwa – we wschodniej jej części bogata Republika Dominikany, a w zachodniej ubogie Haiti. Olbrzymie zróżnicowanie gospodarcze tych dwóch sąsiadujących ze sobą krajów było inspiracją do porównania systemów emerytalnych funkcjonujących w tych państwach. Celem badawczym pracy jest analiza porównawcza historycznych i aktualnych rozwiązań w systemach emerytalnych Dominikany i Haiti. Autor stawia hipotezę o przenoszeniu stanu jakości gospodarki w badanych krajach na jakość ich systemów emerytalnych. Artykuł prezentowany jest w układzie: 1. Rozwój historyczny systemów emerytalnych, 2. Stan obecny systemów emerytalnych, 3. Podobieństwa i różnice oraz 4. Wyzwania i przewidywane zmiany w systemach emerytalnych. W podsumowaniu autor stwierdza, że system emerytalny w Dominikanie wydaje się wykorzystywać doświadczenia innych krajów Ameryki Łacińskiej, a jednocześnie pojawiły się w niej oryginalne rozwiązania, jak Fundusz Solidarności, Dyrekcja Informacji i Ochrony Uczestników oraz Zasób Zabezpieczenia Społecznego, świadczące o twórczym rozwoju wykorzystywanych doświadczeń innych krajów. System emerytalny w Haiti stanowi kuriozalny w skali światowej przykład bałaganu w bałaganiarskim kraju, gdzie permanentny niedobór charakteryzuje całe życie gospodarcze, a stan ten w skumulowany sposób przenoszony jest na funkcjonowanie systemu emerytalnego. Postawiona na wstępie hipoteza o przenoszeniu stanu jakości gospodarki w badanych krajach na jakość ich systemów emerytalnych uzyskała potwierdzenie.

Słowa kluczowe: emerytura, systemy emerytalne, Dominikana, Haiti

Pension Systems in Dominican Republic and Haiti: Wealth and Poverty on the One Island

Summary

On the island of Haiti in the Great Antilles two very different countries are located: in the eastern part of it, the rich Dominican Republic, and in the western part, poor Haiti. Huge economic diversification of the two neighboring countries was the inspiration for the comparison of pension systems operating in those countries. The purpose of the research study is a comparative analysis of past and present solutions of the pension systems of the Dominican Republic and Haiti. The author poses the hypothesis of transmission of the quality status of the economy in the countries on the quality of their pension systems. The article presents: The historical development of pension systems, The present state of pension systems, Similarities and differences, as well as challenges and changes planned in the pension systems. In conclusion, the author states that the pension system in the Dominican Republic seems to use the experience of other countries in Latin America, but the original solutions, such as the Solidarity Fund, Directorate of Information and Protection of Participants and Social Security Resource have also appeared, demonstrating the creative development based on the experience of other countries. The pension system of Haiti is a curious example of a mess in a disordered country where the permanent shortage has got a long economic life, and the state is directly transfers to the functioning of the pension system. The hypothesis of transmission of the quality status of the economy in the examined countries to the quality of their pension systems stated at the beginning has been confirmed.

Keywords: pensions, pension systems, Dominican Republic, Haiti

JEL: G23, H55, H75, J32